

²¹ *Городовенко В.* Принцип рівності громадян перед законом і судом / В. Городовенко // Вісник Конституційного Суду України. – 2012. – № 1. – С. 182.

²² Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_015

Резюме

Журавльова Г. С. Формальні аспекти принципу рівності в конституційному праві.

У статті розкриваються формальні аспекти принципу рівності як принципу конституційного права. Рівність перед законом визначається як однаковість підходів щодо питань процедури ухваленню законів, визначення місця законів у систематиці правових актів та параметрів регулювання прав і свобод людини. Визначено такі аспекти принципу рівності перед судом, як доступ до суду, право бути заслуханим в процесі, право на належне розслідування судом всіх істотних обставин справи.

Ключові слова: верховенство права, принцип рівності, рівність перед законом, рівність перед судом, формальна рівність.

Резюме

Журавлева А. С. Формальные аспекты принципа равенства в конституционном праве.

В статье раскрываются формальные аспекты принципа равенства как принципа конституционного права. Равенство перед законом определяется как единообразие подходов к вопросам процедуры принятия законов, определения законов в систематике правовых актов и параметров регулирования прав и свобод человека. Определены такие аспекты принципа равенства перед судом, как доступ в суд, право быть заслушанным в процессе, право на надлежащее расследование судом всех существенных обстоятельств дела.

Ключевые слова: верховенство права, принцип равенства, равенство перед законом, равенство перед судом, формальное равенство.

Summary

Zhuravlyova G. Formal aspects of the principle of equality in constitutional law.

The article deals with the formal aspects of the principle of equality as a principle of constitutional law. Equality before the law is defined as uniformity approaches on matters of procedure adoption of laws, determining the place of laws and regulations, and taxonomy options regulation of rights and freedoms. The following aspects of the principle of equality before the court deals access to justice, the right to be heard in the process, and the right to a proper investigation by the court of all material circumstances.

Key words: equality before the law, equality before the court, formal equality, principles of equality, rule of law.

УДК 342.71(477)

С. Б. ЧЕХОВИЧ, М. О. ЛЮБЧЕНКО

Сергій Болеславович Чехович, кандидат юридичних наук, доцент

Марія Олександрівна Любченко, аспірантка Міжрегіональної Академії управління персоналом

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Однією з важливих умов ефективної реалізації права на свободу пересування в Україні є його належне законодавче забезпечення. При цьому право на свободу пересування розуміється у широкому значенні, що складається з прав кожного: на свободу пересування територією України; на вільний вибір місця проживання в її межах; вільно залишати територію України та права громадянина України в будь-який час повернутися в неї.

Нині в Україні сформовано певну законодавчу базу з питань свободи пересування, що постійно вдосконалюється. Цей процес потребує належного наукового супроводу. У вітчизняній правовій науці стан національного законодавства України у сфері свободи пересування аналізувався, зокрема, О. І. Піскуном¹, О. Ф. Диньком², М. Ф. Анісімовою³, С. В. Максименком⁴, І. В. Михайлишиним⁵, Я. С. Тищенко⁶, О. Ф. Дегтярьовим⁷. Зазначені науковці, які на різних етапах розвитку нашої держави досліджували це питання, зазначали, з одного боку, прагнення держави сформувавши відповідну національну базу, а з іншого, – її недосконалість: невдалу редакцію деяких правових приписів, наявність юридичних колізій та прогалів, невідповідність окремих правових норм міжнародним стандартам тощо. Водночас варто зауважити, що їхні дослідження було здійснено до істотного оновлення національного законодавства України у сфері свободи пересування.

Значна увага приділяється поліпшенню національного законодавства України з питань свободи пересування на сучасному етапі розвитку нашої держави, що, крім необхідності усунення зазначених недоліків, зумовлюється також прагненням унормувати особливості реалізації права на свободу пересування в умовах

тимчасової окупації частини її території й проведення антитерористичної операції та законодавчо забезпечити виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України.

Основною метою цієї статті є здійснення аналізу новацій національного законодавства України у сфері свободи пересування в Україні та обґрунтування пропозицій щодо його подальшого удосконалення.

Протягом останніх років було прийнято кілька законодавчих актів з цього питання. Особливо слід виділити закони України, що регулюють питання свободи пересування, пов'язані з тимчасовою окупацією території України та проведенням антитерористичної операції. Одним із них є Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р., що, зокрема, встановив порядок в'їзду осіб на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї. За частиною першою ст. 10 Закону громадяни України мають право на вільний та безперешкодний в'їзд на тимчасово окуповану територію і виїзд з неї через контрольні пункти в'їзду-виїзду за умови пред'явлення документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України. В'їзд іноземців та осіб без громадянства на таку територію та виїзд з неї допускаються лише за спеціальним дозволом через контрольні пункти в'їзду-виїзду. У зазначеному Законі майже нічого не сказано стосовно власне пересування по тимчасово окупованій території. Це пояснюється тим, що Україна не має можливості гарантувати забезпечення на ній прав і свобод та виконання обов'язків.

Згідно з прикінцевими та перехідними положеннями цього Закону внесено зміни, що стосуються права на свободу пересування, до інших законодавчих актів. Так, у Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» переліки обмежень свободи пересування (частина перша ст. 12) та вільного вибору місця пересування (частина перша ст. 13) доповнено можливістю обмеження їх на тимчасово окупованих територіях. На нашу думку, варто доповнити ці переліки також можливістю обмеження свободи пересування та вільного вибору місця пересування в районі проведення антитерористичної операції, оскільки таку можливість передбачено в Законі України «Про військово-цивільні адміністрації» від 3 лютого 2015 року.

Внесено також зміни до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Зокрема, частину першу ст. 13 цього Закону доповнено новим абзацом восьмим, згідно з яким в'їзд в Україну іноземцю або особі без громадянства не дозволяється, якщо така особа намагається здійснити в'їзд через контрольні пункти в'їзду – виїзду на тимчасово окуповану територію без спеціального дозволу або така особа під час попереднього перебування на території України здійснила виїзд із неї через контрольний пункт в'їзду – виїзду. Закон доповнено ст. 4-1, відповідно до частини першої якої іноземцям та особам без громадянства, які прибули до контрольних пунктів в'їзду – виїзду з тимчасово окупованої території без відповідного дозволу, не дозволяється подальший проїзд та в найкоротший строк вони повертаються на тимчасово окуповану територію, з якої вони прибули, або в державу, яка видала паспортний документ. Відповідно до змін, внесених до ст. 20 Закону, забороняється здійснення через неї транзитного проїзду іноземців та осіб без громадянства.

Певні новації у сфері законодавчого регулювання права на свободу пересування містить Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р., що, зокрема, встановив особливості реєстрації місця проживання внутрішньо переміщеної особи, закріпив її права та обов'язки у сфері свободи пересування. Водночас у цьому Законі має місце певна термінологічна неузгодженість, що ускладнює правозастосування і має бути усунута. Так, у частині другій ст. 10 йдеться про фактичне місце проживання внутрішньо переміщеної особи; у ст. 12 – про її фактичне місце перебування; у п. 1 частини другої ст. 5 – про місце фактичного проживання.

Закон України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» від 12 серпня 2014 р. визначив порядок перетину громадянами України, іноземцями та особами без громадянства адміністративного кордону вільної економічної зони «Крим» (ВЕЗ «Крим»).

Постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 367 затверджено Порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, що регулює питання перетину адміністративного кордону вільної економічної зони «Крим» під час в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї громадян України відповідно до Закону України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України», а також іноземців та осіб без громадянства – з урахуванням вимог Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Слід відзначити, що у п. 38 та 39 зазначеного Порядку, який є підзаконним нормативно-правовим актом, встановлюються підстави для відмови у в'їзді на тимчасово окуповану територію України та виїзді з неї, не передбачені законом, що є порушенням вимог частини першої ст. 33 Конституції України, згідно з якою такі обмеження можуть встановлюватися лише законом.

Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» від 3 лютого 2015 р. надав зазначеним адміністраціям повноваження встановлювати обмеження права на свободу пересування в районі проведення антитерористичної операції. Щодо цього Закону Верховна Рада України постановою від 21 травня 2015 р. № 462-VIII схвалила Заяву «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод»⁸. У п. 8 цієї Заяви йдеться про те, що зазначений Закон надає військово-цивільним адміністраціям повноваження, зокрема, вста-

новлювати обмеження щодо перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без визначених документів; тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях, дорогах та ділянках місцевості; організувати перевірку документів, що посвідчують особу, у фізичних осіб, а в разі потреби – огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, крім обмежень, встановлених Конституцією України. Застосування норм цього Закону зумовлює необхідність певного відступу від зобов'язань України за ст.ст. 9, 12 та 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ст.ст. 5 та 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Водночас проведення антитерористичної операції з метою відвернення загрози знищення нації збройною агресією Російської Федерації згідно із Заявою є тією межею, яка дозволяє тимчасово обмежувати свободу пересування і право на повагу до приватного життя.

Схвалення зазначеної Заяви свідчить про прагнення нашої держави сумлінно виконувати свої міжнародні зобов'язання у сфері прав і свобод людини.

Низка законів України, прийнятих протягом 2014–2015 рр., спрямована на узгодження термінології, що вживається стосовно права на вільний вибір місця проживання, та на вдосконалення законодавчого забезпечення реєстрації місця проживання.

Так, у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо переведення садових і дачних будинків у жилі будинки та реєстрації в них місця проживання» від 2 вересня 2014 р. було зроблено спробу узгодити поняття «місце проживання», що вживається у Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» та Цивільному кодексу України.

Варто зазначити, що в абзаці п'ятому ст. 3 первинної редакції Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» місце проживання визначалося як адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком понад шість місяців. Така законодавча дефініція узгоджувалася з визначенням у зазначеній статті поняття «вільний вибір місця проживання чи перебування», в якому йдеться про вибір саме адміністративно-територіальної одиниці. Наведене підтримувалося і в науковій літературі⁹. Водночас за частиною першою ст. 29 Цивільного кодексу України місцем проживання особи визнавався житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово.

Законом України від 2 вересня 2014 р. абзац п'ятий ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» було викладено в новій редакції, за якою місце проживання – житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа проживає постійно або тимчасово. У Цивільному кодексі України частину першу ст. 29 також було викладено в новій редакції, відповідно до якої місцем проживання фізичної особи є житло, в якому вона проживає постійно або тимчасово.

Цими змінами, на нашу думку, не лише не вдалося повністю узгодити приписи національного законодавства України щодо права на вільний вибір місця проживання на території України, а й було утворено певну суперечність у Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» між визначенням права на вільний вибір місця проживання, як вибором адміністративно-територіальної одиниці, і визначенням місця проживання, як житла, що на ній розташоване.

Певні зміни внесені до національного законодавства України у сфері свободи пересування Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» від 10 грудня 2015 року. У черговий раз було змінено визначення терміна «місце проживання» в Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні». Відповідно до нової редакції абзацу п'ятого його ст. 3 місце проживання – житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа проживає, а також спеціалізовані соціальні установи, заклади соціального обслуговування та соціального захисту, військові частини. На наш погляд, наведена законодавча дефініція цього терміна не усуває утворену попередніми змінами суперечність у Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» між визначенням права на вільний вибір місця проживання і визначенням місця проживання та залишає розбіжності у визначенні поняття «місце проживання» у цьому Законі та Цивільному кодексі України. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне офіційне тлумачення Конституційним Судом України терміна «місце проживання», що вживається в ст. 33 Конституції України, про що вже йшлося в науковій літературі.

Законом від 10 грудня 2015 р. внесені й інші зміни до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», якими врегульовано порядок реєстрації місця проживання і перебування особи. Серед новацій варто виділити положення щодо внесення відомостей про місце перебування особи лише до довідки про звернення за захистом в Україні та довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; збільшення з десяти до тридцяти календарних днів строку, протягом якого особа має зареєструвати своє місце проживання; реєстрації місця проживання лише за однією адресою, у разі якщо особа проживає у двох і більше місцях; особливостей реєстрації місця проживання бездомних осіб тощо.

Зазначеним Законом від 10 грудня 2015 р. внесені також зміни до Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», що скасували підстави для тимчасової відмови у видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон та скоротили перелік підстав для тимчасових обмежень у праві виїзду громадян України за кордон. Зокрема, у ст. 6 Закону вилучено підстави, за яких громадянини України може бути тимчасово відмовлено у виїзді за кордон у випадках, якщо: діють не врегульовані алімен-

тні, договірні чи інші невиконані зобов'язання; він свідомо сповістив про себе неправдиві відомості; щодо нього подано цивільний позов до суду.

Не завжди вдосконалення національного законодавства України у сфері свободи пересування здійснюється належним чином. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 2014 р. № 152 було затверджено Порядок оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, його тимчасового затримання та вилучення. Зазначений підзаконний документ усупереч вимогам ст. 92 Конституції України закріпив у п. 2 право громадянина України на отримання паспорта для виїзду за кордон, що не передбачено Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України». Крім того, у п. 42 Порядку закріплено право територіального органу або підрозділу Державної міграційної служби України та закордонної дипломатичної установи України відмовити особі у видачі паспорта для виїзду за кордон за встановлених в ньому підстав, не передбачених зазначеним Законом. Такі новації мали б міститися у Законі України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України».

З прийняттям зазначених законодавчих актів процес удосконалення національного законодавства України, що регулює право на свободу пересування в нашій країні, не завершено. Зокрема, Кабінетом Міністрів України внесено на розгляд парламенту проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, спрямованих на лібералізацію Європейським Союзом візового режиму для України» (реєстр. № 3224 від 5 жовтня 2015 р.). Проектом передбачається внесення змін до Законів України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», про «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» та «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», спрямованих, зокрема, на приведення документів, що підтверджують право на виїзд з України і в'їзд в Україну, у відповідність до стандартів Європейського Союзу.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що в Україні приділяється увага вдосконаленню конституційно-правового регулювання права на свободу пересування. Водночас у цьому питанні є певні недоліки. Деякі законодавчі новації мають невдалу редакцію і не завжди узгоджуються між собою. В окремих нових законах спостерігається неузгодженість термінології. Мають місце випадки всупереч вимогам Конституції України визначення змісту прав у сфері свободи пересування та встановлення їх обмежень підзаконними актами. Подальше вдосконалення законодавчого забезпечення права на свободу пересування в Україні з урахуванням викладених зауважень і пропозицій сприятиме, на нашу думку, приведенню національного законодавства України з цього питання та практики його застосування у відповідність до загальновизначених принципів і норм міжнародного права.

¹ Піскун О. І. Основи міграційного права : порівняльний аналіз / О. І. Піскун. – К. : МП Леся, 1998. – С. 210–222.

² Динько О. Ф. Зміст і гарантії забезпечення реалізації свободи пересування людини та громадянина в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 – конституційне право / О. Ф. Динько. – К., 2003. – С. 12–15.

³ Анисимова М. Ф. Право на свободу передвижения и свободный выбор местожительства в Украине: история, современное состояние и перспективы развития / М. Ф. Анисимова. – Запорожье : Дикое Поле, 2005. – С. 160–200.

⁴ Максименко С. В. Міжнародно-правове регулювання права на свободу пересування і вибір місця проживання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 – міжнародне право / С. В. Максименко. – К., 2006. – С. 14–15.

⁵ Михайлишин І. В. Адміністративно-правові засади забезпечення реалізації конституційного права громадян на вільне пересування та вибір місця проживання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / І. В. Михайлишин. – Л., 2013. – С. 14–16.

⁶ Тищенко Я. Питання свободи пересування в Законі України «Про біженців» / Я. С. Тищенко // Проблеми міграції. – 2002. – № 3 (21). – С. 7–10.

⁷ Дегтярьов О. Ф. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на вільний вибір місця проживання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О. Ф. Дегтярьов. – К., 2006. – С. 7–10.

⁸ Про Заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» : постанова Верховної Ради України від 21 травня 2015 р. № 462-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 29. – Ст. 267.

⁹ Чехович С. Б. Стан законодавчого забезпечення реалізації та захисту права на свободу пересування і вільний вибір місця проживання в Україні : Аналітична доповідь / С. Б. Чехович, О. П. Тищенко. – К. : Фонд «Правова ініціатива», 2003. – 100 с. – С. 23.

Резюме

Чехович С. Б., Любченко М. О. Деякі питання вдосконалення законодавчого забезпечення права на свободу пересування в Україні.

У статті аналізується зміст нових законодавчих актів, прийнятих з метою вдосконалення законодавчого забезпечення права на свободу пересування в Україні. Зазначається, що їх прийняття зумовлене його недосконалістю: невдалою редакцією правових приписів, наявністю юридичних колізій та прогалів, невідповідністю міжнародним стандартам, а також прагненням законодавчо забезпечити виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України так необхідністю врегулювати особливості реалізації права на свободу пересування в умовах тимчасової окупації частини її території та проведення антитерористичної операції. Обґрунтовуються пропозиції щодо вдосконалення законодавчого забезпечення права на свободу пересування в Україні.

Ключові слова: свобода пересування, територія України, вибір місця проживання, залишення України, повернення в Україну, національне законодавство, міжнародні стандарти.

Резюме

Чехович С. Б., Любченко М. А. Некоторые вопросы усовершенствования законодательного обеспечения права на свободу передвижения в Украине.

В статье анализируется содержание новых законодательных актов, принятых с целью усовершенствования законодательного обеспечения права на свободу передвижения в Украине. Отмечается, что их принятие обусловлено его несовершенством: неудачной редакцией правовых предписаний, наличием юридических коллизий и пробелов; несоответствием международным стандартам, а также стремлением законодательно обеспечить выполнения Плана действий по либерализации Европейским Союзом визового режима для Украины и необходимостью урегулировать особенности реализации права на свободу передвижения в условиях временной оккупации части территории Украины и проведения антитеррористической операции. Обосновываются предложения по совершенствованию законодательного обеспечения права на свободу передвижения в Украине.

Ключевые слова: свобода передвижения, территория Украины, выбор места проживания, оставление Украины, возвращение в Украину, национальное законодательство, международные стандарты.

Summary

Chekhovych S., Lubchenko M. Some questions of improvement of legislative provisions on the right to freedom of movement in the Ukraine.

This article analyzes the content of the new legislative acts adopted with the purpose of improvement of legislative provisions on the right to freedom of movement in Ukraine. It is noted that their adoption is due to its imperfections: unsuccessful edited by legal regulations, the existence of legal conflicts and gaps; inconsistency with international standards; as well as a desire to legislate to ensure implementation of the action plan for the European Union's liberalization of visa regime for Ukraine and the need to address especially the realization of the right to freedom of movement in the context of the temporary occupation of part of the territory of Ukraine and conducting the anti-terrorist operation. Justified proposals to improve the legislative support of the right to freedom of movement in Ukraine.

Key words: freedom of movement, the territory of Ukraine, choice of place of residence, leaving Ukraine, returning to Ukraine, national legislation, international standards.

УДК 342.76

О. В. АНДРІЄВСЬКА

*Олена Владиславівна Андрієвська, аспірантка
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України*

ГЕНЕЗИС ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Важливим елементом дослідження конституційно-правових обмежень як інституту конституційного права є суспільно-політичні умови формування вказаного інституту, а також філософсько-правова концепція розуміння прав та свобод людини і громадянина, які вплинули на його сучасний стан. Конституційно-правові обмеження є соціально-історичним явищем, а тому, навіть не зважаючи на багатогранність уявлень про права людини та їх обмеження, обов'язково слід враховувати наукові здобутки всіх часів щодо дослідження даного поняття.

Окремі аспекти обмежень прав та свобод людини і громадянина в Україні були об'єктом дослідження Ю. Дикої, А. Колодія, О. Нестеренко, О. Осинської, В. Погорілка, П. Рабіновича, О. Скрипнюка, А. Стрекалова, Ю. Тодики, та ін. У зарубіжній літературі названі питання стали предметом уваги, зокрема, В. Агеєва, О. Жиліної, О. Должикова, Г. Майстренка, К. Малкарова, С. Новожилова, А. Переверзева, О. Подмарева, С. Пчелинцева, Є. Рассолової та ін.

Разом з тим на сьогоднішній день проблема становлення й розвитку інституту конституційно-правових обмежень прав та свобод людини і громадянина взагалі не розглядалась, у зв'язку з чим вона потребує детального вивчення. Окремі аспекти генезису правового інституту обмежень були об'єктом дослідження в теорії права (В. Гончаренка, О. Осинської), теорії цивільного права (О. Михайленко, Є. Мічурин, І. Міщенко), теорії кримінального права (В. Назарова). У зарубіжній літературі питання становлення і розвитку інституту конституційно-правових обмежень було об'єктом дослідження В. Агеєва, Х. Бехруза, О. Должикова, О. Жиліної, А. Зайцева, А. Макушиного.

Однак у науці конституційного права України питання генезису інституту конституційно-правових обмежень прав та свобод людини і громадянина взагалі не досліджувалось, навіть у спеціальних дослідженнях, присвячених конституційно-правовому інституту обмеження основних прав та свобод людини (Є. Стрекалов), у зв'язку з чим потребує детального вивчення, що обумовлено необхідністю формування досконалої